

NMMAGAZINE

DECEMBER 2018

- 2 Van de voorzitter
- 3 Voor altijd 'Jan Soldaat'
- 12 De luchtoorlog 1914-1918
- 14 Een lijfgarde voor Willem I
- 16 Luchtvaartdagen bij het NMM
- 20 Een dodelijke pen
- 21 Nieuwe medewerker actualiteit NMM
- 22 Freek en Alex (1)
- 27 Thijl
- 28 Zulu Alert
- 30 Vestingaffuit in oude luister hersteld
- 34 Agenda
- 35 Vrijwilliger in het NMM

BESTE VRIENDEN,

In 1989 kwam er een einde aan de Koude Oorlog. In juni van dat jaar knipten de Hongaren een gat in het IJzeren Gordijn en een half jaar later 'viel' de Berlijnse Muur: het symbool van de Europese deling werd afgebroken. Volgend jaar is dat alweer dertig jaar geleden. Het Nationaal Militair Museum besteedt aandacht aan de Koude Oorlog met een tentoonstelling onder de titel "Als de Russen komen...", te zien vanaf eind februari.

In dit nummer vindt u alvast een voorproefje van het thema. Casper van de Broek gaat in op de dienstplicht tijdens de Koude Oorlog. Voor velen van u misschien bekende kost, zeker als oud-dienstplichtige, maar goed om nog eens te belichten. Daarnaast vindt u de bekende rubrieken als "De vrijwilliger" en "Onder Nederlandse vlag". Maar ook nieuwe rubrieken over een object dat wordt gerestaureerd en over objecten die niet in het museum staan maar voor de vrienden wel interessant zijn. En er wordt teruggeblikt op de theatervoorstelling Thijl en de Soesterberg Luchtvaartdagen.

De komende nummers van dit magazine zullen ook in het teken van de Koude Oorlog staan. De redactie vraagt u om verhalen en foto's uit die tijd naar hen op te sturen. Enkele zijn al ontvangen, maar meer zijn ook welkom! Ze zullen zoveel mogelijk gepubliceerd worden. Stuur uw verhalen naar secretariaatvrienden@nmm.nl.

Voor 2019 staan weer twee vriendendagen op het programma. Zoals u van ons gewend bent, krijgt u daarvoor een schriftelijke uitnodiging. De eerste is vermoedelijk in april in het NMM, waarbij de nieuwe tentoonstelling kan worden bezocht en er gestreefd wordt om de Fokker C-X aan het NMM te kunnen overdragen. Een mooi moment.

Tot slot een punt dat bij meerdere vriendendagen ter sprake is gekomen. Uw bestuur is u zeer dankbaar voor uw warme belangstelling en bijdrage voor het militair erfgoed in Nederland. En ik weet zeker dat de directie van het NMM dat ook is. En met de opening van het museum in 2014 is ook de nieuwe vriendenstichting van start gegaan. Wij hebben als bestuur dat ook echt gezien als een nieuwe start, waarbij we veel zaken, zoals bijv. dit magazine, maar ook de ledenadministratie opnieuw hebben opgezet. Met name door vroegere vrienden van het Legermuseum wordt regelmatig gevraagd naar het blijf van waardering voor langdurige vrienden. De toekenning van een dergelijk blijf van waardering voor alle huidige vrienden op een gelijke wijze was niet mogelijk, omdat daar de noodzakelijke gegevens voor ontbraken. Het bestuur heeft daarom besloten vooralsnog geen blijf van waardering meer uit te reiken. Ik hoop dat u ons besluit begrijpt: het is geen miskenning van een langdurige vriendschap, maar een onmogelijkheid om het voor iedere vriend juist te kunnen toekennen. En ik hoop dat u het NMM nog lang wilt ondersteunen door vriend te blijven!

Ik wens u en de uwen prettige kerstdagen en een voorspoedig 2019!

Theo Ent
Voorzitter

P.S. Vergeet u niet uw donatie voor 2019 tijdig te doen? De donatiebrief wordt met dit nummer meegezonden. Bij niet tijdige betaling wordt uw vriendenpas geblokkeerd.

MILITAIRE DIENSTPLICHT WAS BEPALEND VOOR
DE REST VAN JE LEVEN

VOOR ALTIJD 'JAN SOLDAAT'

DOOR CASPER VAN DEN BROEK

De dienstplicht spreekt nog altijd tot de verbeelding. Niet alleen door de sterke verhalen van vaders, grootvaders en ooms, maar ook omdat herinvoering van de opkomstplicht nog steeds een politiek hot item is. Het zou goed zijn voor de opvoeding van de jeugd. De jongens en meisjes van tegenwoordig kunnen best wat discipline en structuur gebruiken, zo is de mening van sommigen.

Tijdens de Koude Oorlog (1949-1989) maakte de militaire dienstplicht deel uit van het leven van elke jongeman. Zowel in het Westen bij de NAVO, in het Oosten (Pact van Warschau) als in neutrale landen. Dat gold overigens ook voor de vrouwen in al die samenlevingen. Al die moeders, zusjes en vriendinnetjes waren nauw betrokken bij de miljoenen jongens die in dienst moesten. Die jongens waren immers plotseling voor anderhalf tot twee jaar verdwenen. Ze zaten meestal ver weg, ergens in een kazerne, in een verre stad waar ze tot dan toe waarschijnlijk nog nooit waren geweest. Of zelfs in Duitsland. Alleen in de weekends kwamen ze thuis.

Die nare zondagavond

Tegenwoordig is het nog maar moeilijk te bevatten hoe ingrijpend zowel de Koude Oorlog als de militaire dienstplicht was. Het was de tijd van de massalegers. Elke

middelgrote stad in Nederland had wel een kazerne, waar soldaten in- en uitliepen. Op de vrijdagmiddag en zondagavond waren de treinstations vergeven van de uniformen. Jongens die blij uit de kazerne kwamen, of in een sombere bui weer naar hun legerplaats terug moesten. Overigens verdwenen die uniformen op den duur, omdat de plicht om ze te dragen na veel protesten werd afgeschaft.

Regelmatig zaten in Nederland de wegen volgepakt met tanks, pantserwagens, vrachtwagens, jeeps en Landrovers. Dan was er weer een grote oefening. Hele legeronderdelen werden vliegensvlug op spoorwagens geladen. Op naar Duitsland! Soms zaten daar jongemannen bij die net uit dienst waren, ze waren afgezwaaid. Die werden voor zo'n oefening van achter hun bureau geplukt, of uit de fabriek. Ze moesten op herhaling. In de lucht waren veel vaker straaljagers te zien, en

vooral te horen. Op zee werden grote NAVO-oefeningen gehouden, waar tientallen Nederlandse schepen aan deelnamen.

En overal waren dienstplichtigen bij betrokken. Om een beeld te schetsen van ons grote dienstplichtleger tijdens de Koude Oorlog: gemiddeld 60 procent van de krijgsmacht werd gerund door dienstplichtigen. En mocht er een oorlog uitbreken, dan werd dat percentage binnen 48 uur

‘Wat komen jullie hier dóóóééén!’, riep de sergeant. Er was een bereidwillige soldaat, die zei dat we met z’n allen een briefje hadden gekregen, ...Met een spoorkaartje er aan vastgeknipt. Tsja, en dat we toen maar gekomen waren. Die moest gelijk zes keer rond het plein lopen.

(Comedian Jos Ghysen)

uitgebreid tot 80 procent. De rest was beroepsmilitair. Als dienstplichtige kon je terecht komen bij zowel de landmacht, luchtmacht als marine, maar de landmacht slokte het grootste deel op. Ook de elite-eenheden van de mariniers en commando’s werden gewoon gevuld door jongens die verplicht voor hun nummer door vadertje staat werden opgeroepen. Voor dit soort speciale eenheden koos je overigens wel vrijwillig.

‘Leuk of niet leuk. Ze gáán!’

Dienstplicht hoorde zo bij het dagelijkse leven dat er liedjes over werden geschreven (‘Ik sta op wacht, en denk aan jou’). En cabaretiers als Paul van Vliet, Jos Ghysen, Fons Jansen en Van Kooten en De Bie dreven de spot met het militaire leven. De socioloog Jan van der Meulen interviewde voor zijn boek ‘De taal van de dienstplichtcultuur’ uit 1983 meer dan honderd jongens die net de verplichte medische keuring voor de dienstplicht achter de rug hadden. Hij keek daarna niet naar hun verhalen, maar naar de woorden die zij gebruikten. Een van de meest gebruikte woorden was ‘gewoon’. Dienstplicht hoorde erbij, of je het nou leuk of niet leuk vond of niet. Zijn eindconclusie was dan ook: ‘ze gáán!’

Dat andere woord, dat in het boek van de socioloog aan dienstplicht werd gekoppeld, was natuurlijk dienstweigeren. Zonder dienstplicht geen dienstweigeren. Dienstweigeren betekent volgens Van der Meulen altijd het afleggen van een verantwoording ten opzichte van die plicht. Er is maar één keer in de geschiedenis van de militaire dienstplicht geprobeerd daar vanaf te stappen. Dat was begin jaren zeventig in het toenmalige West-Duitsland. Jongens mochten toen simpelweg aankruisen of zij een militaire dienst of een maatschappelijke dienst wilden ondergaan. Binnen de kortste keren kampte de Bundeswehr met een tekort aan soldaten. Het experiment werd snel gestopt. Dienstweigerers moesten zich opnieuw verantwoorden en een verzoek indienen voor vervangende dienst.

Kameraadschap of juist gepest worden

Een woord dat de ondervraagde jongens zeker niet gebruikten was ‘leuk’. In militaire dienst gaan was niet leuk. Je kwam terecht in een organisatie die in de eerste plaats was gericht op het voeren van oorlog. Niet om het voor jou leuk te maken. Er zijn veel mannen die na afloop nostalgisch spreken over hun diensttijd. Over de kameraadschap, over de lol die zij hadden, het vele bier. Of over de discipline, die er uiteindelijk voor

zorgde dat zij orde en structuur in hun leven konden aanbrengen. Jongens, bij wie een vaderfiguur ontbrak, kregen soms voor het eerst een mannelijk voorbeeld boven zich gesteld. Het maakte een socialer mens van ze.

Maar tegenover elk mooi, nostalgisch verhaal staat waarschijnlijk een verhaal van mannen die hun diensttijd als een verschrikking hebben beleefd. Die gepest werden, niet konden omgaan met autoriteit, eenzaam waren, leden onder de kadaverdiscipline, ongelukken hadden, verwondingen opliepen, hun droombaan verloren. Kortom, een

zwarte bladzijde in hun leven. Er is weleens berekend dat er in Nederland tussen de 500 en 1000 militairen tijdens de Koude Oorlog om het leven zijn gekomen, meestal jonge dienstplichtigen.

Sokkentellers, bruggenboeren en zandhazen

Praten over het leven van een Jan Soldaat is soms best lastig. Voor een buitenstaander is Defensie één grote organisatie. Wie echter in dienst zat, beleefde het als een eilandenrijk met wel duizend verschillende eilanden. Het maakte nogal verschil of je soldaat of matroos was, of bij de luchtmacht zat. Maar ook of je behoorde tot de sokkentellers, bruggenboeren, Laropiloten, zandhazen of barpeuken, om maar een paar van de bijnamen van legeronderdelen te noemen. Iedereen heeft zijn eigen verhaal. Ook het tijdstip van de militaire dienstplicht is bepalend hoe iemand het 'onder de wapenen zijn' heeft beleefd. Als je aan het begin van de Koude Oorlog het land diende, had dit een compleet andere dimensie dan wanneer je militair was in het midden of aan het einde van deze politieke confrontatie tussen Oost en West.

Toch is er tegenwoordig wel een tijdsindeling te maken van het Nederlandse dienstplichtleger tijdens de Koude Oorlog. Dat zijn achtereenvolgens het tijdperk van de terugkeer uit Nederlands-Indië (koperpoetsen en kadaverdiscipline), daarna de periode van soldatenvakbond VVDM en het hippieleger. Tenslotte is daar nog de fase van de 'onvrijwillige collega' en 'het beste, maar vergeten leger'.

1949-1965: terug uit Indië en strenge discipline

Allereerst dus de periode vanaf 1949. De Koude Oorlog begon in 1948 met de communistische staatsgreep in Tsjecho-Slowakije en de blokkade van Berlijn. De geschiedenis van de Nederlandse krijgsmacht voor deze periode gaat echter pas in 1949 van start. En wel met twee zeer symbolische handelingen. Allereerst de handtekening van koningin Juliana onder de soevereiniteitsoverdracht van Indonesië. Het was een officieel afscheid van onze kolonie Nederlands-Indië. En op de tweede

'Gas, gas, gas!'

plaats het lidmaatschap van de NAVO. Voor Nederland had dat lidmaatschap een extra dimensie. De rest van de wereld veroordeelde het koloniale beleid van Nederland en had moeite met dat Nederlandse lidmaatschap van dat bondgenootschap van vrije landen. Het beleid van de relatief nieuwe minister van buitenlandse zaken, 'Atlanticus' mr. Stikker, betekende dan ook een wending van honderdtachtig graden: afscheid nemen van het koloniale verleden en daarmee volwaardig lid worden van de NAVO.

Het betekende ook een complete verandering van de krijgsmacht. Het leger zat met meer dan 100.000 man in Indonesië, met veel dienstplichtigen, en was gericht op een strijd in de tropen. Nu moest er een NAVO-verdedigingsleger van worden gemaakt tegen de oprukkende Russen.

Watersnoodramp en legerplaats La Courtine

Wat blijft hangen van het leger uit die tijd is er een van karig materieel - eerst afdankertjes uit Groot-Brittannië, daarna uit de Verenigde Staten - en de strenge discipline. Ex-dienstplichtigen kunnen daar uitgebreid over spreken. Het is de tijd van het beruchte koperpoetsen en

blencoën: een stinkend goedje om je koppelriemen en andere onderdelen van de Persoonlijke Standaard Uitrusting mee in te smeren.

Mannen die in deze tijd hebben gediend vertellen spannende verhalen. Hoe zij mensen moesten redden tijdens de Watersnoodramp van 1953 of in de hoogste staat van paraatheid naar het IJzeren Gordijn moesten rijden tijdens de Hongaarse opstand van 1956. Anderen herinneren zich de Berlijnse Crisis en de Cubacrisis. Hilarische verhalen komen er vaak over La Courtine in Midden-Frankrijk. Defensie huurde daar eind jaren vijftig een zwaar in verval geraakte legerplaats voor grootschalige oefeningen. Het leverde op de radio het komische muziekhitje 'Brief uit La Courtine' op: 'Dat was lachen onder het eten, onze generaal is door een slang gebeten'. Dit liedje van Rijk de Gooijer uit 1964 was gelijk een bewijs dat er veranderingen binnen het dienstplichtleger op komst waren. Er werd openlijk gespot met hoe het er in de krijgsmacht aan toe ging.

Soms drie jaar lang in dienst

De krijgsmacht was in die eerste jaren van de Koude Oorlog vooral argwanend en bevoogdend. De kadaverdiscipline komt in alle verhalen van jonge mannen uit die tijd voor. Iedereen werd keihard aangepakt, afgeknepen en gedrild. De jongens zaten soms wel drie jaar in militaire dienst, als

je de herhalingsoefeningen erbij optelt. Met persoonlijke wensen en ambities werd weinig rekening gehouden. De dienst ging voor. Niet voor niets zie je dan ook dat er in de laatste maand door de jongens zelfs uitnodigingskaartjes werden gedrukt voor afzwaaipeestjes.

Toch moeten daar twee opmerkingen ter nuancering over die strenge discipline worden gemaakt. Allereerst was de samenleving in de jaren vijftig en begin jaren zestig in zichzelf strenger. Het was de tijd van 'de oude Drees', die toen het land regeerde. Vaders legden toen bij hun kind echt niet 'het oor op je ziertje te luisteren. Een hengst voor je kop kon je krijgen', zoals het in de onemanshow van Wim Sonneveld klonk. In de tweede plaats werd de krijgsmacht voor een belangrijk deel bevolkt door beroepsmilitairen die in de Tweede Wereldoorlog, in Nederlands-Indië of later in Korea hadden gediend. Zij waren gehard, soms zelfs getraumatiseerd, door het oorlogsgeweld en lieten niet met zich spotten. Dat wilde weleens botsen met jonge dienstplichtigen die over geweld en discipline andere meningen hadden. Sommige dienstplichtigen noemden deze veteranen zelfs 'pure sadisten'.

1966-1978: vakbond en 'hippieleger'

Deze periode begint op 4 augustus 1966 met de oprichting van de Vereniging Van Dienstplichtige Militairen, de VVDM. Deze soldatenvakbond maakte onderdeel

uit van de protestbeweging van de jaren 60. Op alle fronten werd het gezag in de maatschappij uitgedaagd en moest zichzelf legitimeren. De VVDM gaf de aanzet tot wat later de vermaatschappelijking van de krijgsmacht werd genoemd. Beroemd was de komische actiedag tegen de groetplicht: 'Groetplicht? Zeg maar dag met je handje'. Zelfs tegen bomen en honden salueerden de soldaten toen. Ook waren er acties voor het dragen van lang haar en voor een betere betaling.

De meeste dienstplichtigen werden lid van de VVDM, al was niet iedereen gelijk activistisch bezig. Toch gaf zo'n soldatenvakbond een veilig gevoel. Bij problemen met officieren en onderofficieren had je nu in ieder geval een organisatie die voor jouw belangen opkwam. Wonderlijk genoeg ging Defensie vrij open om met de veranderende verhoudingen. Zo werden er al vrij snel overlegorganen op de kazernes opgericht, waar de commandant en het personeel praktische zaken bespraken. Maar over andere kwesties bleef Defensie jarenlang de hakken in het zand zetten.

Officieren met lang haar

Ook voor het beroepspersoneel brachten de democratisering en vermaatschappelijking heftige emoties met zich mee. Vooral de beroepsmilitairen die in Indië of Korea hadden gediend, konden maar moeilijk omgaan met deze sociale veranderingen in het leger. Instructieboekjes over nieuwe vormen van leiderschap, waarbij een officier of onderofficier een bevel of opdracht ook diende uit te leggen, verdwenen in de onderste bureaulade. Veel van deze militairen verlieten in die tijd teleurgesteld de krijgsmacht. Officieren en onderofficieren van een jongere generatie konden er vaak makkelijker mee omgaan. Ze kregen zelfs een boegbeeld: de langharige Majoor Kees, een typetje van cabaretier Paul van Vliet. Hij kreeg Nederland aan het lachen met zijn verhalen over het nieuwe menu bij de krijgsmacht: 'Rondo's, Kano's en gevulde koeken.'

Waar kwamen al die veranderingen in het Nederlandse dienstplichtleger vandaan? Allereerst drong de protestbeweging overal door in de samenleving. Jongeren waren steeds vaker hoger opgeleid en stonden kritisch ten opzichte van gezag en macht. Gezag gold niet langer als een automatisme; het moest zich altijd kunnen legitimeren. Daarnaast ontdooide na de Cubacrisis van 1962 de Koude Oorlog. Het was het tijdperk van de vreedzame co-existentie. Er kwam ontspanning. In Europa gedoogden de NAVO en de door de Sovjet-Unie overheerste landen elkaar. Gewapende conflicten verplaatsten zich naar de arme landen van de Derde Wereld. De oorlog in Vietnam is natuurlijk het meest beruchte conflict.

Bange Duitsers

Toch kunnen ook de Jannen Soldaat uit deze periode spannende verhalen vertellen. Bijvoorbeeld over de crisis rond de Praagse Lente van 1968, of de Molukse treinkaping van 1977. De strenge winter van 1978 was ook heftig, toen soldaten mensen uit de sneeuw moesten bevrijden. Hetzelfde geldt voor de aanslagen door de links-radicalen Rote Armee Fraktion (RAF) in Duitsland.

Puptentje tijdens bivak.

Nederlandse militairen waren toen al in Seedorf en andere Duitse dorpen gelegerd. Als zij met de touringcar in burger naar de kazerne reden en bij een wegrestaurant met hun lange haren en mitrailleurs naar binnen stapten, wilde dat weleens voor de nodige onrust onder de Duitse bezoekers zorgen.

Militairen die in Duitsland waren gelegerd moesten permanent paraat zijn, ook in de weekends. Dat waren er overigens relatief gezien niet veel. Van de negen brigades zat er eentje permanent bij de Oosterburen. Toch begonnen in die tijd al de grote vijfjaarlijkse NAVO-oefeningen, zoals Big Ferro 73, waarbij grotere contingenten richting het IJzeren Gordijn werden verplaatst. Ook bij de

marine waren er toen grote internationale oefeningen, zoals Northern Wedding 78.

Spottend werd er over deze tijd wel gesproken van het Nederlandse 'hippieleger'. Wat echter opvalt, is dat de buitenwereld daar vaker op deze wijze over dacht dan de militairen zelf. Vooral in het laatste deel van dit tijdvak ontwikkelde zich juist een soort van trots over dit 'democratische leger vol militairen met lange haren.' De Hollandse jongens functioneerden uitstekend bij internationale oefeningen, waarbij vaak vergelijkingen werden gemaakt met het succesvolle dienstplichtleger van Israël.

1979-1989: het beste, maar ook vergeten leger

Mijlpalen in de geschiedenis zijn te verdelen in twee categorieën. Allereerst zijn dat de jaren waarvan tijdgenoten zelf al beseften dat deze belangrijk waren. Mensen in 1945 snapten heel goed dat zij in een allesbepalend jaar leefden. Ten tweede zijn er jaren waarover pas achteraf wordt geroepen: ja, dat was een mijlpaal. Onder historici geldt 1979 als zo'n jaar. Wat gebeurde er dan allemaal in 1979? Ayatollah Khomeini en de opkomst van de politieke islam, Deng Xiaoping en de economische bloei van China, de Russische inval in Afghanistan en de neergang van het communisme. Maar vooral Margaret Thatcher die in Groot-Brittannië aan de macht kwam en korte tijd later Ronald Reagan in de Verenigde Staten. Zij zorgden voor economische veranderingen, maar geloofden

ook in 'vrede door kracht'. De Sovjet-Unie en het communisme moesten niet langer worden gedoogd, maar naar het museum verwezen. De Koude Oorlog escaleerde.

Kleiner, maar fijner

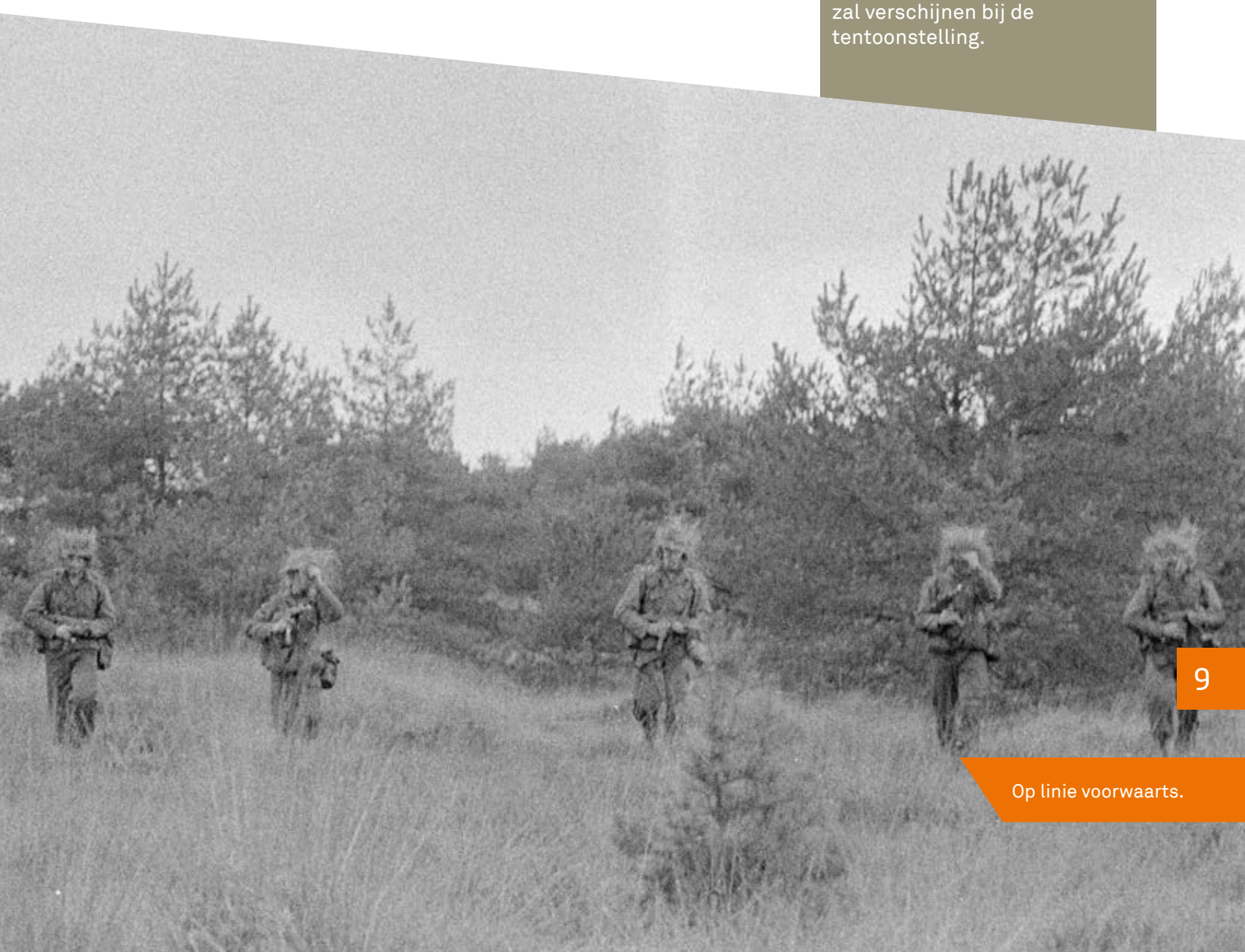
Ook voor de Nederlandse krijgsmacht en zijn dienstplichtigen hadden die veranderingen grote gevolgen. Langzaam groeide de krijgsmacht van het beroemde 'hippieleger' met kritische soldaten richting een weliswaar kleinere, maar hoger opgeleide gevechtseenheid dat gemotiveerder, moderner bewapend en beter getraind was. Militairen die in deze laatste fase van de Koude Oorlog dienden, beseften het waarschijnlijk niet, maar voor het eerst in de bijna tweehonderdjarige geschiedenis van de dienstplicht in Nederland werd er op al deze componenten redelijk tot goed gescoord.

Neem bijvoorbeeld de bewapening. De krijgsmacht kreeg F16-straaljagers, Leopard 2-tanks, fregatten, later zelfs Apache helikopters, allemaal hightech. Ze symboliseerden de overgang van een massaleger naar een kleiner specialistenleger, van bewapende mannen naar bemande wapens. Dat had alles te maken met het regeringsbeleid uit die tijd: hoe moderner de wapens, hoe minder jongens tegen hun zin opgeroepen hoeven te worden voor de militaire dienst.

Dan de geoefendheid. Het onderwerp waar oud-dienstplichtigen uit die jaren nog over spreken zijn de steeds grootschaliger NAVO-oefeningen: Saxon Drive, Atlantic Lion, Free Lion. Het hele land stond op zijn kop. Vaak deden ook Britse en Amerikaanse militairen, tanks, pantserwagens en ander materieel mee,

Vanaf 23 februari 2019 is in het Nationaal Militair Museum "Als de Russen komen..." te zien. Een spectaculaire tentoonstelling waarin 50 jaar Koude Oorlog zal worden behandeld, van de inzet van het Nederlandse leger tot de invloed van de Koude Oorlog op de populaire cultuur, van de geopolitieke ontwikkelingen tot de rol van vliegbasis Soesterberg. Dit artikel is een voorpublicatie van een essay uit het gelijknamige boek, dat zal verschijnen bij de tentoonstelling.

die via Rotterdam, Antwerpen en Schiphol binnenkwamen en in lange colonnes richting Duitsland trokken. Het Nederlandse leger legde dan over rivieren noodbruggen aan. Voor de deelnemers vielen die oefeningen overigens vaak tegen. Sommige jongens hadden echt het idee dat zij nu eindelijk met het mes tussen de tanden de vijand tegemoet konden treden. Het was echter vaak lang en saai wachten op nieuwe bevelen. De vaak peperdure oefeningen werden uiteindelijk in aantal minder naarmate er eind jaren '80 ontspanning in de Koude Oorlog optrad en de Berlijnse Muur viel.

Vlaggetjespak als symbool van een nieuwe generatie

Ook op de werkvloer bij landmacht, marine en luchtmacht traden er rond 1979 drastische veranderingen op. De vermaatschappelijking en democratisering van de krijgsmacht was, mede dankzij soldatenvakbond VVDM, grotendeels uitgekristalliseerd. Er trad nu een nieuwe generatie dienstplichtigen aan. Het was de tijd van economische crisis en het no nonsense-beleid van premier Ruud Lubbers. Lang haar werd op termijn weer kort haar. Het symbool van deze generatie dienstplichtigen is misschien wel het 'vlaggetjespak': het nieuwe gevechtstenu met op de mouwen de Nederlandse vlag.

Nog veel belangrijker voor het ontstaan van die nieuwe generatie dienstplichtigen was de Dienstweigerwet van 1978. 'Met onwillige honden is het slecht hazen vangen' was de gedachte bij Defensie. En dus werd de faciliteit van het dienstweigeren versoepeld en opengesteld voor grotere groepen jongemannen. Je kon nu niet alleen op geloofsgronden, maar ook uit politieke overtuiging een beroep doen op de Wet gewetensbezwaren militaire dienst. Dienstweigeraars werd het relatief makkelijk gemaakt, al moest de regeling er naar buiten toe streng blijven uitzien. Verder werden disfunctionerende militairen veel sneller naar huis gestuurd. Dat waren de jongens met bijvoorbeeld extreme heimwee of juist met een gevaarlijke

Verse 'spijkerbroeken'.

agressie. Ook soldaten die moeilijk konden omgaan met de autoriteit in het leger of die niet in een groep konden functioneren werden sneller buitengewoon dienstplichtig.

Het had alles te maken met een beleidswijziging bij Defensie. Deze jongens werden binnen de krijgsmacht niet langer doorgestuurd naar een centraal depot om daar een eventuele heropvoeding te ondergaan. De commandant van elke rekrutencompagnie kreeg nu zelf de bevoegdheid om hen naar huis te sturen. Vlak na de Koude Oorlog gingen psychologen zelfs onderzoeken hoe je disfunctionerende dienstplichtigen er al eerder kon uitfilteren met vragenlijsten tijdens de verplichte medische keuring: 'Ga jij zaterdagavond uit met vrienden of blijf je liever thuis bij je ouders tv kijken?'

Kritische jongeren buiten de kazernepoort

Wat waren de gevolgen van die nieuwe, versoepelde Dienstweigerwet? In ieder geval dat meer maatschappijkritisch ingestelde jongemannen er in slaagden buiten de poorten van de kazerne te blijven. Daar waar in de jaren '60 en '70 dit soort jongeren zorgde voor sociale veranderingen en democratisering binnen de krijgsmacht, hadden diezelfde jongeren vanaf de jaren '80 geen aandeel meer in dit soort processen. Dat vertaalde zich onder meer in het ledenaantal van VVDM. De soldatenvakbond verschrompelde. De rol werd overgenomen door de Algemene Vereniging Nederlandse Militairen (AVNM). Deze minder activistische bond was meer een soort van 'ANWB voor de dienstplichtige militair'. Beroemd werd de cartoon van boze Appie ('Effe Dimme!'), maar ook de reisverzekering. Dienstplichtigen hadden op de kazerne immers gratis toegang tot dokters en tandartsen, maar niet tijdens vakanties naar het buitenland.

Er ontstonden compleet andere verhoudingen op de kazerne. Veel beroepsmilitairen vonden: 'Ok, je had kunnen weigeren. Je kiest dus voor het leger. Dan gaan we er ook iets van maken.' Er wordt dan ook wel gesproken over de ontwikkeling van ondergeschikte naar onvrijwillige collega. Militaire vakbonden hadden in die jaren relatief weinig te doen. In interne notulen van de AVNM wordt opgemerkt: 'De Nederlandse dienstplichtige heeft het goed.'

... maar ook een vergeten leger

De ontwikkeling van een massaleger naar een kleiner, specialistische gevechtsorganisatie had nóg een gevolg. Steeds minder jongens werden opgeroepen voor de militaire dienstplicht. En de dienstplicht voor soldaten ging terug naar veertien maanden. Jongens werden sneller afgekeurd, kregen uitstel van opkomst, waren economisch onmisbaar of maakten gebruik van de versoepelde Dienstweigerwet. Soms werd een compleet geboortjaar, zoals 1959, buitengewoon dienstplichtig gesteld en hoefde dus niet op te komen voor de eerste oefening. Rond het einde van de Koude Oorlog kregen nog amper

drie tot vier op de tien jongens een briefje met een treinticket of een declaratieformulier voor hun gemaakte autokilometers naar de legerplaats.

Dienstplicht raakte steeds verder uit het zicht van de rest van de bevolking. Daar kwam nog bij dat kritische jongeren via de vernieuwde Dienstweigerwet voortaan wegbleven uit de kazerne. Dit zijn binnen een samenleving echter wel vaak de opinieleiders en sleutelfiguren in cultuur en media. Het militaire leven was voor hen nu geen issue meer. Vanaf de jaren '80 waren er dan ook weinig comedians meer met sterke verhalen over het leger. Ook in kranten en op tv was er weinig aandacht voor het soldatenleven, behalve als het om uitspattingen en misstanden ging. Terwijl de saamhorigheid op de militaire werkvloer dus toenam en dienstplichtigen veranderden in onvrijwillige collega's, groeide onder de bevolking de onwetendheid, desinteresse en zelfs de kritiek. Tijdens de emotionele discussies over de plaatsing van kruisraketten in Nederland durfden sommige militairen niet eens meer in uniform op straat te wandelen, bang dat zij belaagd of bespuugd werden.

Einde van de opkomstplicht

De val van de Berlijnse Muur in 1989 maakte een einde aan de Koude Oorlog, al zette de ontspanning tussen Oost en West al eerder in. Het gevolg was dat de krijgsmacht nog kleiner werd en er nog minder dienstplichtigen werden opgeroepen. En beroeps en dienstplichtig personeel raakten nóg meer op elkaar aangewezen. Vanaf eind jaren '80 waren er weinig conflicten meer tussen beroepsmilitairen en dienstplichtigen. De krijgsmacht stelde zich meer in op vredesmissies in het buitenland. De positie van dienstplichtigen daarbij werd steeds ingewikkelder. Daar kwam nog bij dat het systeem onrechtvaardig werd. Steeds minder jongemannen waren verplicht het haasje. Uiteindelijk werd daarom de dienstplicht in 1997 opgeschort.

DE LUCHTOORLOG 1914-1918

Een eeuw geleden kwam er een einde aan de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog: een slagveld waar alles bij elkaar negen miljoen soldaten en een miljoen burgers het leven lieten. De strijdende partijen introduceerden ook op grote schaal nieuwe wapens, zoals de mitrailleur, de onderzeeër, de (vracht)auto, het vliegtuig en de zeppelin. Over de geboorte van het luchtwapen schreef luitenant-generaal buiten dienst dr. Dirk Starink, oud-bevelhebber van de luchtmacht, een fraai geïllustreerd boek.

Luchtschepen en vliegtuigen verschenen in 1900. In 1914 was een handjevol fragiele vliegtuigen in dienst voor luchtverkenning en deze bewezen al binnen enkele weken hun nut. Vooral de constante verkenning van de loopgraafstelsels met luchtfotografie nam een hoge vlucht en leverde informatie op voor de massaal aanwezige kanonnen aan beide zijden van het front. Om deze verkenners, die ook lichte bommetjes gooiden, het werk te beletten traden al gauw jachtvliegtuigen op. De jachtvliegers werden door de oorlogspropaganda weggezet als helden, zoals de "Rote Baron" (Manfred von Richthofen) met 80 overwinningen. Maar de echte

helden waren de bemanningen van de verkenners. Daarnaast vonden ook de strategische bombardementen van steden en industrie in het achterland plaats. Deze hadden de bedoeling de oorlogswil van de bevolking te breken. Duitsland begon met zeppelins tegen Londen en de Fransen bombardeerden het Ruhrgebied na de eerste Duitse gifgasaanval bij Ieper. Deze bomaanvallen gaven aanleiding tot de ontwikkeling van luchtdoelafweer op de grond.

De enorme snelle ontwikkeling die het luchtwapen in vier jaar doormaakte blijkt wel uit het aantal van 192.000

gebouwde vliegtuigen, die ieder jaar beter, sneller en zwaarder bewapend waren. Alle taken die de luchtmacht vandaag uitvoert, zijn al in de Eerste Wereldoorlog uitgevonden, niet op basis van theorie maar vanuit de harde praktijk van de strijd in de lucht. Met recht kan de Eerste Wereldoorlog als de 'kraamkamer' van het luchtwapen worden beschouwd.

Britse vliegtuigbemanningen voor een Bristol F.2b verkenner. (Nationaal Archief)

Dirk Starink, De luchtoorlog 1914-1918. De strijd in de derde dimensie tijdens de Eerste Wereldoorlog wordt uitgegeven door Geromy Uitgeverij BV (www.geromybv.nl). Het telt 244 bladzijden en ruim 300 foto's en kost € 34,50 (ISBN 978 90 828581 1 2).

Manfred von Richthofens Jagdgeschwader op een vliegveld in Frankrijk. (IWM)

EEN LIJFGARDE VOOR WILLEM I

DOOR LOUIS PH. SLOOS

Nadat de erfprins van Oranje-Nassau, Willem Frederik (de latere koning Willem I), in 1813 was teruggekeerd in Nederland, greep hij terug op een oud gebruik door een militaire lijfgarde of lijfwacht in te voeren: het 'Korps Vrijwillige Lijfwacht van Z.K.H. te Paard'. Het Nationaal Militair Museum (NMM) heeft een schitterend portret van een van de gardisten van deze eenheid verworven, gefinancierd door de Stichting Vrienden van het NMM.

Het betreft een groot olieverfschilderij op doek van 99 x 78 cm, voorzien van de originele, overgeschilderde, lijst. Achteraf bleek van het werk al een amateuristische kopie in waterverf aanwezig te zijn van de hand van de krijgsgeschiedkundige F.J.G. ten Raa, die kennelijk ook al de waarde

hiervan inzag. Inmiddels heeft het doek in opdracht van het NMM een welverdiende schoonmaakbeurt gekregen, waardoor het portret nog beter uit de verf komt. De schilder is onbekend, maar het betreft absoluut kwaliteit. De stijl ademt nog helemaal die van het Empire. Overigens schilderde de geportretteerde, Mr. Johan Cornelis Braams (1779-1823) zelf ook, wat heel gebruikelijk was

binnen het patriciaat en de adel in die tijd, maar er zijn geen portretten van hem bekend. Wat maakt dit schilderij nu zo bijzonder en interessant?

Braams was dus een lijfgardist van de aanstaande koning Willem I. Tijdens de Republiek beschikte de stadhouder ook over een lijfgarde en dit gold eveneens voor Lodewijk Napoleon tijdens het Koninkrijk Holland. Tijdens de Bataafse Republiek was deze niet nodig omdat toen een stadhouder of

Jan Carel graaf van Bylandt als commandant van het Korps Vrijwillige Lijfwacht van Z.K.H. te Paard, 1814. F.J.G. ten Raa, tekening in kleuren, circa 1900. Op deze tekening is het uniform goed te zien. Detailstudie van een schilderij van J.W. Pieneman uit 1814, voorstellend prins Willem Frederik en Van Bylandt als commandant van zijn lijfwacht. (NMM)

vorst ontbrak, maar in de korte periode dat Nederland een raadpensionaris kende, in de periode 1805-1806, weer wel. Het was duidelijk een vanzelfsprekendheid dat een vorst of een vergelijkbare functionaris over een lijfgarde diende te beschikken, maar hoewel dit in andere landen nog tot op de dag van vandaag het geval is, was de lijfwacht van de erfprins geen lang leven beschoren. Na de 'supprimatie' van Willems lijfwacht verdween dit fenomeen in Nederland bovendien voorgoed. De in 1829 opgerichte bataljons Grenadiers en Jagers, en de latere garderegimenten mogen er niet mee verward worden.

Dat het Korps Vrijwillige Lijfwacht van Z.K.H. te Paard maar kort heeft bestaan, verklaart waarschijnlijk waarom maar weinig over deze eenheid bekend is of van bewaard is gebleven. Het korps werd om precies te zijn opgericht op 29 januari 1814 en op 17 juni van dat jaar alweer opgeheven. Een stamboek ervan met de namen van de gardisten is niet bekend. Wel weten we onder meer dat luitenant-kolonel Jan Carel graaf van Bylandt (1766-1853) de ritmeester-commandant van het korps was. Van hem bestaat als zodanig een dubbelportret met de erfprins, dat eigendom is van het Haagse ziekenhuis Bronovo. Van Bylandt was een Oranjegezind militair uit een dito belangrijk militair

geslacht en diende tot 1795 in de Garde du Corps van stadhouder Willem V. Hij was dus een logische keuze.

Het korps onder Van Bylandt telde slechts tot 20 tot 30 man, alle 'jongelieden van den eersten stand', die op eigen kosten dienden. Een van hen was dus Johan Cornelis Braams. Zijn naam en functie staan duidelijk in wit penseel op de achterkant van het doek vermeld, maar dat het hier een gardist van de lijfgarde van de erfprins betreft, is ook goed te zien aan het unieke uniform met een duidelijk Engels tintje. Zo draagt hij onder zijn rechterarm een zogenoemde *tarleton helmet*, een hoofddeksel dat we vooral kennen van de Engelse artillerie uit de Napoleontische tijd. Geen enkele andere Nederlandse eenheid in die tijd beschikte over zo'n hoofddeksel. Een zilveren trompet van het korps in de collectie van het Rijksmuseum, te zien in de vaste opstelling aldaar, is eveneens in Engeland vervaardigd. Ook het Nederlandse leger in die tijd werd deels Engels uitgerust. De lijfwacht bevond zich bij het hoofdkwartier van de erfprins 'ten einden gedurende den oorlog te dienen'. Overigens beschikte Willems oudste zoon in die dagen over een vergelijkbare eenheid, genaamd de 'Jagers van Prins Frederik'. Dat het korps werd opgericht om gedurende de oorlog de erfprins te beschermen, maakt duidelijk waarom dit op 17 juni werd opgeheven. Napoleon was toen immers afgezet en naar Elba verbannen. Er was dus geen reden meer de lijfwacht te onderhouden. Niemand kon op dat moment bevroeden dat een jaar later de Slag bij Waterloo zou worden uitgevochten. We zien dan ook dat Willem I bij zijn verblijf te Brussel kort na die slag weer kortstondig werd voorzien van een soort lijfgarde in de vorm van een *escorte* of *garde d'honneur*, die daar speciaal voor hem werd samengesteld. Kennelijk hoorde dat nu eenmaal zo.

Johan Cornelis Braams in het uniform van het Korps Vrijwillige Lijfwacht van Z.K.H. te Paard, 1814. Anoniem, olieverf op doek, circa 1814. (NMM)

LUCHTVAARDAGEN BIJ HET NMM

In het weekend van 25 en 26 augustus werden bij het NMM de Soesterberg Luchtvaartdagen gehouden. Met ruim 11.000 bezoekers in twee dagen en een aansprekend programma waren de Luchtvaartdagen een groot succes.

Belangstelling voor de F-16. (Anne Reitsma)

16

Het NMM organiseert ieder jaar in het laatste weekend van de zomervakantie een groot evenement. Na het TankEvent van 2016 en Te Paard in 2017, was het nu de beurt aan een evenement in het kader van de militaire luchtvaart. Een passender evenement kan men op de voormalige vliegbasis ook nauwelijks verzinnen.

De organisatie kreeg met de nodige tegenslag te kampen; het oorspronkelijke plan voor een historische vliegvertoning kon geen doorgang vinden. Het Utrechts

Platform van de oude bakermat. (Anne Reitsma)

4FUN als The Andrew Sisters. (Anne Reitsma)

G-krachten in de draaimolen. (Anne Reitsma)

een F-16, en in flight simulatoren van F-16 en F-35. Het depot was opengesteld voor publiek, voor kinderen waren er speeltoestellen, een zweefmolen, knutsel- en diverse andere activiteiten. De Manhattan Bigband en de dames van 4FUN zorgden voor passende muzikale begeleiding. Vliegtuigspotters hadden de dag van hun leven, zij mochten op de zaterdag vóór de komst van het overige publiek de vliegtuigen komen fotograferen. Daarnaast was er een uitgebreide markt waar militaria, bouwpakketten, boeken en allerlei andere aan de luchtvaart gerelateerde spullen te verkrijgen. Ook de Stichting Vrienden was daar aanwezig en heeft de Luchtvaartdagen benut om zich te presenteren en leden te werven.

Na alle prachtige zonnige weken viel helaas het weer op zaterdag ineens behoorlijk tegen. Maar ondanks de

Landschap, eigenaar van het omliggende park, verleende geen medewerking aan een vliegshow. Het NMM besloot daarop niet bij de pakken neer te zitten. Alles werd uit de kast gehaald, of eigenlijk: uit het depot, om de vliegtuigliefhebber toch op een bijzonder weekend te trakteren. En dat is gelukt.

Op het platform werd een 'static show' van militaire toestellen opgesteld, waarvan een groot deel niet eerder uit het depot was geweest, zoals de F-4 Phantom. Daarnaast werden activiteiten voor jong en oud georganiseerd. Men kon plaats nemen in diverse toestellen, waaronder

regen en de wind werd de dag boven verwachting goed bezocht, en het weer leende zich wel voor prachtige foto's. Op zondag was het zelfs nog drukker. Belangrijker nog dan het enthousiasme waarmee mensen naar het NMM toekwamen, was het enthousiasme waarmee ze weer naar huis gingen: gemiddeld werd het evenement door de bezoeker gewaardeerd met een ruime 8,5 en 88% gaf aan een dergelijk evenement absoluut weer te bezoeken.

Juist ook door de tegenvallers in de voorbereiding was het succes van de Luchtvaartdagen een welkome opsteker en een compliment voor alle betrokkenen. Een groot succes in uitvoering, publiekswaardering en bereik, en zeker voor herhaling vatbaar!

Platform met verschillende typen fighters. (Anne Reitsma)

EEN DODELIJKE PEN

DOOR MATHIEU WILLEMSSEN

Pistolen in de vorm van een pen. We kennen ze uit James Bond-films en de politie komt ze met regelmaat in het illegale circuit tegen. Wat weinig mensen weten, is dat zulke wapens ook door de Nederlandse overheid zijn ontwikkeld. Het NMM heeft zo'n 'buitenmodel' wapen in de collectie.

In benarde situaties kon een heimelijk meegedragen wapen van groot nut blijken. Daarom ontwikkelde het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) in 1948 deze schietpen. Er is weinig bekend over het wapen. Mogelijk is er slechts één 'KNIL vulpenpistool' vervaardigd, met een opmerkelijk zwaar kaliber: .38 Smith & Wesson (9mm). De pen zou ook een bedwelmend gas kunnen afvuren. De resultaten van de proefnemingen waren echter niet erg positief.

De dodelijke vulpen was moeilijk te hanteren, zo blijkt uit beproevingsrapporten. Aan het effectieve bereik (40 à 50 meter) lag het niet, maar richten was nauwelijks mogelijk. Door de korte loop kwamen de meeste kogels ook als 'dwarsslagers' in de schietschijf terecht. De terugslag was bovendien enorm.

De Commissie van Proefneming had er weinig vertrouwen in en van invoering kwam het niet. Gelukkig is dit ene proefexemplaar bewaard gebleven en te bewonderen als getuige van een merkwaardige wapentechnische ontwikkeling in de Nederlandse militaire geschiedenis.

NIEUWE MEDEWERKER ACTUALITEIT NMM

DOOR DIRK STAAT

Als conservator 'actualiteit' – één van de belangrijke kernwaardes van ons museum – ben ik immer op zoek naar alles wat er in de realiteit van alledag te vinden is dat ons museum en onze collectie kan linken aan wat er in de wereld gebeurt, en andersom. Dat kan op allerlei manieren natuurlijk. Door commentaar te geven op wat er allemaal aan de hand is bij Defensie, de polletiek of in de wereld, via blogs of optredens in de media bijvoorbeeld. Of door tentoonstellingen te maken over zaken die nu spelen en een verbinding hebben met ons museum. De akelige fallout van dekolonisatie-oorlog in Nederlands-Indië bijvoorbeeld, waar de Weduwen over ging. De door Nederlandse troepen gesteunde strijd in Noord-Irak,

waarover op dit moment de expositie *Dochters van de Zon* te zien is.

Tegelijkertijd is er de opdracht om de andere activiteiten van het museum, de grote expo's, de evenementen enzovoort, te voorzien van een actuele laag. Door er, om zo maar te zeggen, vanuit de actualiteit aandacht voor te vragen en duiding aan te geven. Dan liggen er concreet twee gevallen voor: de komende tentoonstelling over de Koude Oorlog: Als de Russen komen..., en de grote expositie over 75 jaar bevrijding van Nederland in 2020.

Maar first things first: hoe aandacht te vragen voor de Koude Oorlog? Dat valt nog niet mee: de ouderen onder ons weten vaak wel wat er mee wordt

bedoeld, maar iedereen jonger dan 35 kijkt toch behoorlijk glazig als het hierover gaat ('Is dat oorlog op de Noordpool of zo? Gaat het over de Duitsers in Stalingrad?'). Het is mij tot nu toe niet heel goed gelukt om de term 'Koude Oorlog' tussen de oren van onze primaire publieksgroep te krijgen.

Maar ik krijg hulp uit onverwachte hoek. De president van de Verenigde Staten, de onnavolgbare brokkenpiloot Donald Trump, slaagt waar ik faal. The Tangerine Caesar heeft er in zijn eentje voor gezorgd dat iedereen weer precies weet wat er met Koude Oorlog wordt bedoeld. Hij dreigde met een kernoorlog ('Fire and fury') tegen Noord-Korea en spreekt grote woorden over China. Maar zijn laatste brainfart is van een geheel nieuwe orde. Hij zegt serieus van plan te zijn de Intermediate-range Nuclear Forces Treaty of, in het Nederlands, het INF-verdrag op te zeggen. Daarmee zijn we keihard terug in de één van de akeligste periodes van de Koude Oorlog, toen de leiders van de Sovjet-Unie en Amerika er niet voor terugdeinsden Europa het grote nucleaire slagveld van de Derde Wereldoorlog te laten worden. Reagan en Gorbatsjov maakten daar een einde aan, Don the Con wil het terugdraaien. Maar Poetin is geen marginale prutser à la Kim Jong-un. Hij is de beheerder van het grootste kernwapenarsenaal van de planeet.

De hele wereld weet opeens weer wat Koude Oorlog betekent. Met dank aan Trump. Sad! Dus ik zeg bij dezen mijn functie op. Felicitaties kunnen naar:
dhr. D.J. Trump
1600 Pennsylvania Ave.
20500 Washington D.C.
USA.

Dirk Staat.

FREEK EN ALEX (1)

DOOR SVEN MAASKANT

De plannen zijn nog niet uitgekristalliseerd, maar het aanzicht van het Haagse Van Alkemadecomplex zal in de komende jaren een metamorfose ondergaan. Het wordt een nieuw hoofdstuk in de levendige bouwgeschiedenis van de Frederikkazerne en de inmiddels verdwenen Alexanderkazerne. In de afgelopen tachtig jaar huisden er verschillende 'bloedgroepen' van de krijgsmacht, elk met hun eigen wensen en behoeften. Welke gevolgen dat had voor de infrastructuur op de 'Freek' en de 'Alex' staat centraal in twee afleveringen van 'Onder Nederlandse vlag'. In dit Magazine het eerste deel.

Als stadhoudelijke en vorstelijke residentie, regeringszetel en bestuurscentrum kent Den Haag een

eeuwenlange militaire presentie. Tot ver in de achttiende eeuw zorgden militairen meestal zelf voor onderdak. Zij bevolkten kleine soldatenwoningen aan de rand van de stad of genoten kost en

inwoning bij de burgerbevolking. Groeide het garnizoen, dan ging de garnizoenscommandant over tot verplichte inkwartiering of voorzag hij in barakken voor de tijdelijke huisvesting van militairen. Ideaal was het niet. De verspreide ligging van de troepen kwam de bevelvoering, verzorging en ordehandhaving niet ten goede.

Het Van Alkemadecomplex in 1938. De Alexanderkazerne is al opgeleverd. De Frederikkazerne ligt nog grotendeels braak. (NIMH)

Excavateurs egaliseren het duin. Hier zal de Frederikkazerne verrijzen. (NIMH)

Kazernes in de stad

Omstreeks 1770 gaf stadhouder Willem V opdracht tot de bouw van een “stalling, manege en smeedery” voor het bereden *Escadron Gardes du Corps*. Dit stallencomplex werd aan de noordkant van de stad langs de Buiten Denneweg gesitueerd. Die lag destijds net buiten de stadsgrenzen; sinds 1843 is dit de Frederikstraat. Mogelijk werd het personeel van de *Gardes du Corps* in de nabijheid gelegerd, maar dat is onzeker.

Ten tijde van de Bataafse Republiek en de Franse bezetting moest de 40.000 zielen tellende bevolking bij tijd en wijle 2.000 Franse militairen in de stad dulden. Daarnaast lagen er Bataafse of Hollandse eenheden in Den Haag. De Fransen schijnen veelal bij de bevolking te zijn ingekwartierd, terwijl de Nederlanders vaker in leegstaande gebouwen werden gehuisvest. In 1812 ontwierp het Franse *Corps Impériale du Genie* een uitbreiding van het stallencomplex aan de Buiten Denneweg. Een nieuwe etage moest dienen voor de kazernering van troepen, waarmee de Haagse burgerij enigszins van de inkwartiering kon worden ontlast.

Het project kwam niet meer tot uitvoering onder Frans bewind, maar in 1827 werd de uitbreiding alsnog gerealiseerd. Na de uitbreiding ging het complex, naar de tweede zoon van koning Willem I, de Frederikskazerne heetten (de tussen-s zou later

vervallen). Welke eenheid er na de oplevering als eerste zijn intrek nam, is onbekend, maar vast staat dat vanaf 1829 een eskadron van de Afdeling Kurassiers nr. 1 de etage bewoonde. Enkele jaren later opende de Koninklijke Militaire Rijschool er zijn deuren, maar die was geen lang leven beschoren. Al na twee jaar sloot de school weer de deuren. Eind 1840 nam een deel van het Regiment Lansiers nr. 10 voor de twee jaar de vrijgekomen ruimte in.

De kans is groot dat de koning dit markant uitgedoste cavalerieregiment naar de stad heeft gehaald om zijn residentie meer allure te geven. Dat gold in elk geval voor ‘Gele Rijders’, die in 1842 de kribben van de cavaleristen overnamen. De komst van een compagnie van het Regiment Rijdende Artillerie markeerde ook het einde van het ‘cavalerietijdperk’ in de oude Frederikkazerne. Deze zou tot 1867 onderdak bieden aan de Rijdende Artillerie en vervolgens aan de Veldartillerie. Intussen was de kazerne met een tweede verdieping verhoogd. In 1878 volgde nog een flinke uitbreiding van het complex.

Om het Regiment Lansiers een passend onderkomen te bieden, liet koning Willem II op eigen kosten een nieuwe kazerne bouwen

op de voormalige buitenplaats Schuddegeest. De eerste steen werd gelegd op 2 augustus 1841, de verjaardag van prins Alexander, die tevens de naamgever was van de cavaleriekazerne. Al in 1842 konden de eerste delen van de kazerne in gebruik worden genomen. Als exercitieterrein diende het zogenoemde Alexanderveld aan de overkant van de latere Burgemeester Patijnlaan.

Behalve de cavalerie en artillerie, was ook de infanterie present in de stad. Voor dat wapen was al in 1825 de Oranjekazerne aan de Noordwal (de latere Mauritskade) opgeleverd. Koning Willem I had zelf bij de burgemeesters aangedrongen op de bouw om een einde te maken aan de misstanden rond de huisvesting van militairen in het garnizoen. In 1823 vond de eerste aanbesteding plaats en na twee jaar bouwen marcheerde een bataljon van het 9e Regiment Infanterie door de poort de binnenplaats op. Zes jaar later ruimde het bataljon het veld voor grenadiers en jagers, die nog lange tijd het aangezicht van de kazerne zouden bepalen.

Huzaren op de oude Alexanderkazerne, omstreeks 1930. (NIMH)

De stad wil groeien

De drie kazernes lagen aanvankelijk nog aan de buitenrand van de stad. In de loop van de negentiende eeuw groeide de bevolking echter tot bijna 160.000 inwoners, waardoor de stad almaar uitdijde. De kazernes raakten steeds verder ingekapseld tussen woonblokken. De nieuwe burens klaagden over paardenlucht en luidruchtig soldatenvolk. Intussen liet het stadsbestuur een begerig oog vallen op de militaire terreinen. Verschillende uitbreidingsplannen voor de stad vertoonden woningen op de plaats van de drie kazernes en nieuwe kazerneterreinen aan de verschoven stadsgrenzen.

Het Ministerie van Oorlog wilde wel meewerken aan de verhuizing van de kazernes, maar maakte geen haast. Weliswaar piepten en kraakten de bestaande kazernes onder de voortdurende bezetting en voldeden de opstallen allang niet meer aan de eisen van de tijd, maar zo hoog was de nood ook weer niet. Het departement wachtte af totdat het stadsbestuur met een goed voorstel kwam, waaraan liefst ook een gunstige financiële regeling was verbonden. Zo duurde het nog tot 1934 voordat eindelijk een overeenkomst kon worden gesloten.

De inhoud daarvan was een

compromis. Gemeente Den Haag stelde buiten de stad een groot terrein beschikbaar. De Genie zou daarop twee nieuwe kazernes laten bouwen: een grote voor de artillerie en een kleinere voor de cavalerie. De gemeente zou een deel van de bouwkosten voor haar rekening nemen. In ruil droeg Defensie de kazernes binnen de stadsgrenzen aan de gemeente over. Overigens waren dat er nog maar twee, want in 1919 was de Oranjekazerne volledig uitgebrand. De grenadiers en jagers werden nadien elders in de stad gelegerd en betrokken in 1923 een barakkenkamp bij Waalsdorp. Als 'tijdelijk' onderkomen deed dat kamp dienst tot 1940.

Nieuwbouw in de duinen

Het terrein dat de gemeente beschikbaar stelde, grensde aan het Benoordenhout, een nieuwe woonwijk waar nog volop werd gebouwd, en aan de Waalsdorpervlakte, dat als oefenterrein in gebruik was. Het ging om een duinterrein dat volgens de stedenbouwkundige plannen in de toekomst door de verlengde Van Alkemadelaan doorsneden zou worden om een nieuwe wegverbinding naar Scheveningen te realiseren. Ten zuidwesten van deze laan kwam de nieuwe Frederikkazerne en aan de andere kant, ingeklemd tussen de spoorlijn Den Haag-Scheveningen

en de Waalsdorperweg, de nieuwe Alexanderkazerne.

De opzet van de kazernes was in hoofdlijnen gelijk. Langs de (toekomstige) Van Alkemadelaan, aan weerszijden van de poort, waren het bureelgebouw, het wachtgebouw, het schoolgebouw en de kantine gesitueerd. Hierachter lagen de legeringsgebouwen, gegroepeerd rond een plantsoen. Achter het kopgebouw lag de keuken met de eetzalen. Het is niet verwonderlijk dat bij deze paardenrijke eenheden de stallencomplexen en maneges de meeste ruimte op het kazerneterrein innamen. De artilleriekazerne onderscheidde zich vooral door het grote aantal voertuigenloodsen en het uitgestrekte exercitieveld, terwijl de Alexanderkazerne plaats bood aan een modern veterinaire hospitaal. In de uiterste noordoosthoek van laatstgenoemde kazerne waren bovendien enkele garnizoensmagazijnen gepland op een terrein dat later de 'Kleine Alex' werd genoemd.

De aanleg van de kazernes startte in de loop van 1935 met de egalisering van het duin. Daarna gingen timmerlieden, betonwerkers en metselaars aan de slag met de gebouwen van de veterinaire inrichting en het intendancecomplex, alvorens de bouwstroom te verleggen naar de cavaleriekazerne. In het voorjaar van 1938 waren de werkzaamheden

hier vrijwel voltooid. In juni van dat jaar ging ook de verlengde Van Alkemadeaan open. Twee maanden later, op 16 augustus, verlieten de militairen van het 3e Halfregiment Huzaren de oude Alexanderkazerne om na een rit door de stad hun nieuwe kazerne te betrekken. Aan het 2e Regiment Artillerie was dit niet meer gegund. Het vertrok eind augustus 1939 vanuit de oude Frederikkazerne naar de mobilisatiebestemmingen. De nieuwe artilleriekazerne zou pas in 1942 worden opgeleverd.

De kazernes bezet

Na de algemene mobilisatie, afgekondigd op 28 augustus 1939, maakte het 3e Regiment Huzaren plaats voor het Depot Cavalerie, dat de opleiding van huzaren verzorgde. Deze wisseling van de wacht op de Alexanderkazerne had nogal wat voeten in aarde. Om al het personeel van het depot een slaapplek te bieden, kreeg een legeringsgebouw een extra verdieping en werden op de hoozolders boven de stallen legeringskamers ingericht. Voor de stalling van voertuigen, waaronder die van het Depotdetachment Bewakingstroepen Cavalerie, dienden tevens de opgeleverde garages op de Frederikkazerne. Voor andere

eenheden in de stad stelde de gemeente de oude kazernes in de stad weer beschikbaar.

Op de Alexanderkazerne begon de eerste oorlogsdag, 10 mei 1940, dramatisch. Even na vier uur 's morgens suidden tientallen vliegtuigbommen naar de volgepropte kazerne en het Kamp Waalsdorp. De gevolgen waren verschrikkelijk: 66 militairen en 110 paarden vonden de dood. Er werden zeker 150 gewonden geteld. Het grote stallen- en manegecomplex op de Alexanderkazerne ging grotendeels verloren. De chaos was compleet, maar dankzij koelbloedig optreden van enkelen kwam de hulpverlening snel op gang.

Gebeurtenissen rond de stad eisten spoedig de aandacht op. Duitse luchtlandingstroepen vielen de drie vliegvelden bij Den Haag aan. De troepen in het garnizoen zouden een belangrijke rol spelen bij de tegenaanvallen. Een uur na het bombardement kreeg de commandant van het Depotdetachment Bewakingstroepen Cavalerie, dat onder direct bevel van generaal Winkelman stond, opdracht in

het Haagse Bos te verzamelen. Het detachement zou tijdens de volgende dagen voortdurend in touw zijn. Een sectie onder tweede luitenant George Maduro voerde de bekende aanval uit op villa Dorrepaal nabij Vliegpark Ypenburg. Op 13 mei begeleidde een andere groep met DAF M.39-pantserwagens de koninklijke familie en een deel van het kabinet op hun tocht naar Hoek van Holland. Veel andere militairen van het Depot Cavalerie zouden een rol krijgen in de beveiliging van de noordoostkant van Den Haag, die de depotcommandant, luitenant-kolonel J. Knel, coördineerde.

Naast andere locaties in de stad diende de Frederikkazerne als verzamelplaats voor Duitse krijgsgevangenen. Op 13 en 14 mei vertrok een deel, circa 1.200 man, vanaf het station Waalsdorperweg naar IJmuiden. Vandaar gingen zij per schip naar Groot-Brittannië. Na de capitulatie op 14 mei namen Nederlandse krijgsgevangenen hun plaats in op de kazerne. De militairen van het Depot Cavalerie keerden op bevel van de Duitse

Het 3e Halfregiment Huzaren arriveert op de nieuwe Alexanderkazerne, 16 augustus 1938. (NIOD)

Dit artikel is gebaseerd op: Joep van Hoof, Gelegerd in Den Haag. De geschiedenis van de Alexanderkazerne en Frederikkazerne (Den Haag 2018). Het boek is verkrijgbaar bij Boekhandel Couvée-Benoordenhaeghe, Van Hoytemastraat 66, Den Haag (tel. 070-4129122 e-mail info@boekhandel-den Haag.nl).

Wehrmacht terug naar de gehavende Alexanderkazerne om hun wapens en uitrusting in te leveren. Daarna volgde demobilisatie, die tot 15 juli 1940 zou duren. Dienstplichtigen mochten vrij snel naar huis; beroepsmilitairen pas na een verklaring dat zij in hun levensonderhoud konden voorzien en hun erewoord niets tegen de bezetter te zullen ondernemen. De 63 militairen die het erewoord weigerden, werden als krijgsgevangenen op de Frederikkazerne geïnterneerd. Zij betrokken op 16 juli naar *Officierslager IVC*, beter bekend als *Schloss Colditz*.

Aangezien Den Haag tijdens de bezetting als bestuurscentrum fungeerde en vanaf 1942 onderdeel vormde van de *Atlantikwall* was de Duitse aanwezigheid in de stad niet gering. Tal van civiele en militaire autoriteiten vonden er onderdak, zoals de *Reichskommissar* Arthur Seyss-Inquart op landgoed Clingendael. Het belang van Den Haag toonde zich ook in de verdedigingswerken in en rond de stad. De afzonderlijke *Stützpunktgruppe Scheveningen* en

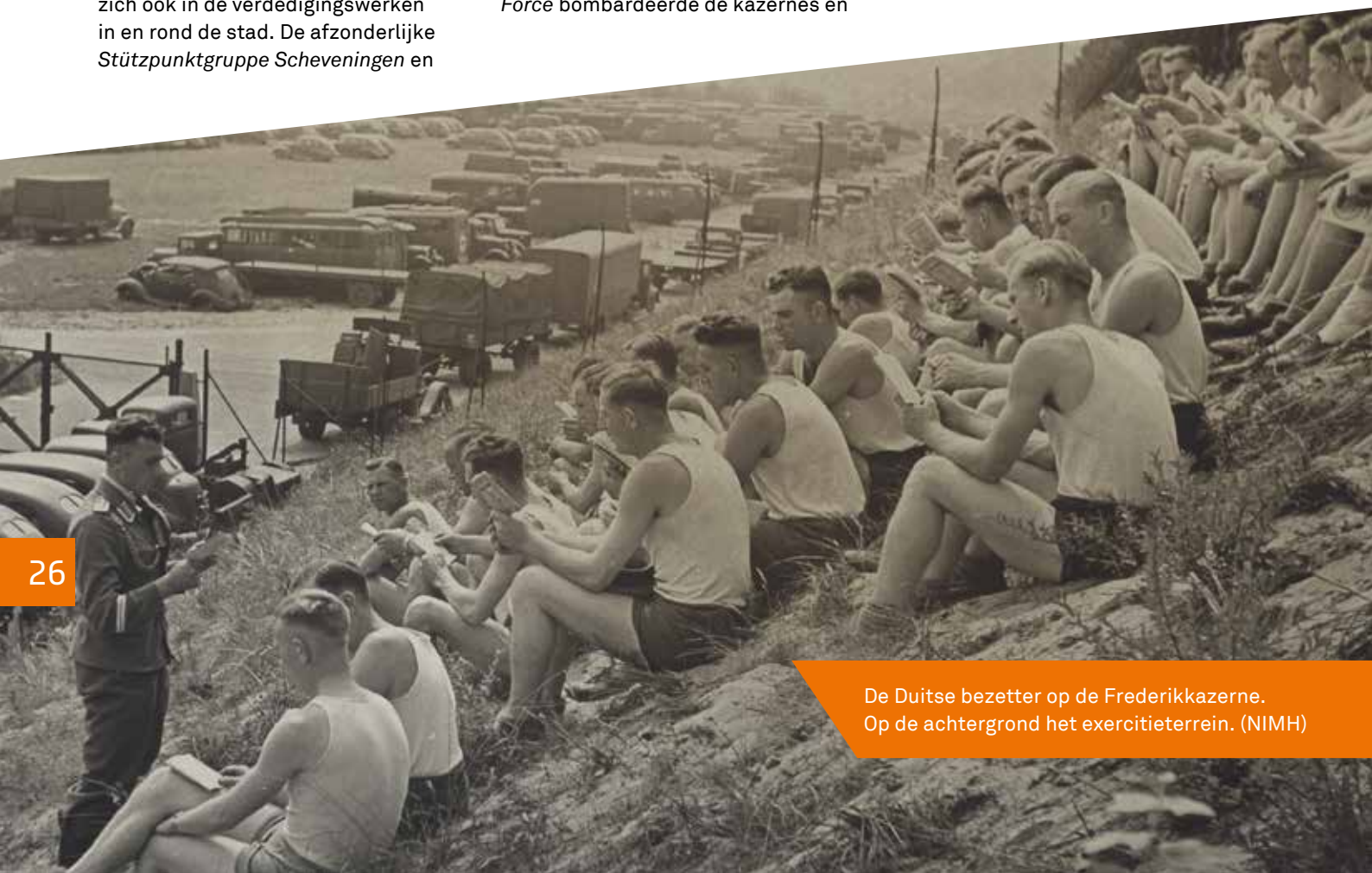
Stützpunkt Clingendael vielen vanaf mei 1943 onder één commando, waardoor ook de beide kazernes binnen het versterkte gebied kwamen te liggen. De schade van het bombardement op de Alexanderkazerne was inmiddels hersteld. Op het exercitieveld naast de Frederikkazerne verrezen een zestal nieuwe garages en op beide kazernes bouwde de bezetter enkele schuilbunkers.

Welke Duitse eenheden op de kazernes waren gelegerd, is alleen in grote lijnen bekend. Het Nederlandse verzet meldde in de loop van de oorlogsjaren een *Wachbatallion* van de *Luftwaffe*, het voertuigenpark van de *Wehrmachtbefehlshaber in den Niederlanden* en de *Polizei Waffenschule III* die Heinrich Himmler op verzoek van Seyss-Inquart naar Den Haag stuurde. Hoewel verwijderd van het front ging het oorlogsgeweld niet helemaal aan deze troepen voorbij. De *Royal Air Force* bombardeerde de kazernes en

de omgeving verschillende malen, waarbij evenwel slechts materiële schade werd toegebracht. In de oudejaarsnacht van 1944 kroop de bezetting opnieuw door het oog van de naald. Op de Van der Burchlaan, bij de zijpoort van de Frederikkazerne, kwam een V2-raket neer die kort tevoren was gelanceerd vanaf het nabijgelegen landgoed Duindigt. Vijf woonhuizen werden volledig verwoest. De bewoners waren al geruime tijd geëvacueerd en de ingekwartierde Duitsers vierden waarschijnlijk elders Oud en Nieuw, zodat weer geen slachtoffers vielen.

Op 7 mei 1945 bereikten Canadese verkenners Den Haag. Een dag later volgde de hoofdmacht, waaronder de Koninklijke Nederlandse Brigade Prinses Irene. De bevrijding was een feit. De staf en de stafcompagnie van de brigade betrokken de Duitse politiekazerne (de latere Prinses Julianakazerne) en de overige subeenheden de 'Freek' en de 'Alex'. De eerste bewoners, het paardenvolk van de veldartillerie en de cavalerie, zouden na de Tweede Wereldoorlog niet terugkeren.

(vervolg in het volgende *NMM Magazine*)

THIJL

Het is voorbij... Maar wat was het een avontuur. In tweeënhalf jaar groeide Thijl van een stoute droom van acht studenten uit tot een tastbare realiteit voor de 6000 bezoekers en de 300 medewerkers die Thijl meegemaakt hebben.

Thijl op de planken brengen was geen eenvoudige klus. We hebben keihard moeten werken om onze droom te realiseren. Maar het was het waard: alle stappen die we onderweg zetten, waren in het eindresultaat terug te zien. Door Jan van Gilses levenswerk onder de aandacht te brengen heeft deze productie een belangrijke bijdrage geleverd aan de Nederlandse operageschiedenis en vele bezoekers en medewerkers een unieke ervaring bezorgd.

Samen met alle vrijwilligers, koren, solisten, artistiek team, theatertechnici en bovenal het 195-jarige Utrechts Studenten Concert mogen we met veel weemoed, maar vooral met veel plezier en dankbaarheid terugkijken. Dankzij de tomeloze inzet van zo velen is Thijl, onder de luifel van het Nationaal Militair Museum, het succes geworden waar iedereen op hoopte!

Het productieteam van Thijl

De twee hangars in de jaren 1960.
De linker brandde in 1966 af. (NIMH)

OP VERKENNING

ZULU ALERT

Op Camp New Amsterdam (CNA), in de zuidwest hoek van de voormalige Vliegbasis Soesterberg, staat de Zulu-hangar. Het bouwwerk roept herinneringen op aan – oorverdovende – scrambles van Amerikaanse gevechtsvliegtuigen. De hangar is met recht een Koude Oorlog-monument.

Wat een luchtkasteel leek, was met Amerikaanse steun toch mogelijk: in de jaren 1950 was de KLu hard op weg de NAVO-eisen te halen. In elk geval getalsmatig. De luchtverdedigingstaak, oftewel de bescherming van het Nederlandse grondgebied, vormde nog een knelpunt. Maar wellicht was de bondgenootschappelijke ‘suikeroom’ ook bereid enkele squadrons in Nederland te stationeren.

De Amerikaanse luchtmacht stond niet te springen. Als er al squadrons kwamen, dan was het in Denemarken. De Deense regering ging daarmee niet akkoord en zo ging de KLu-wens toch in vervulling. Op 1 november 1954 landden de eerste F-86F Sabre's van 512th Squadron op Soesterberg. De Amerikanen zouden veertig jaar

blijven om ‘het gat in het dak’ van de luchtverdediging te dichten.

Wolfhounds

Om de link met Nederland te versterken werd het squadron omgedoopt tot het 32nd Squadron. Dit squadron was tijdens de Tweede Wereldoorlog namelijk enige tijd op Curaçao en Aruba gestationeerd. In 1946 gedeactiveerd, werd het op 8 september 1955 op CNA heropgericht. Ook het embleem, de hongerige wolfshond die The Walt Disney Animation Studios had ontworpen, werd in ere hersteld. Vanaf 1959 mochten de Wolfhounds hun embleem in KLu-format met lauwerkrans, banderol en kroon plaatsen.

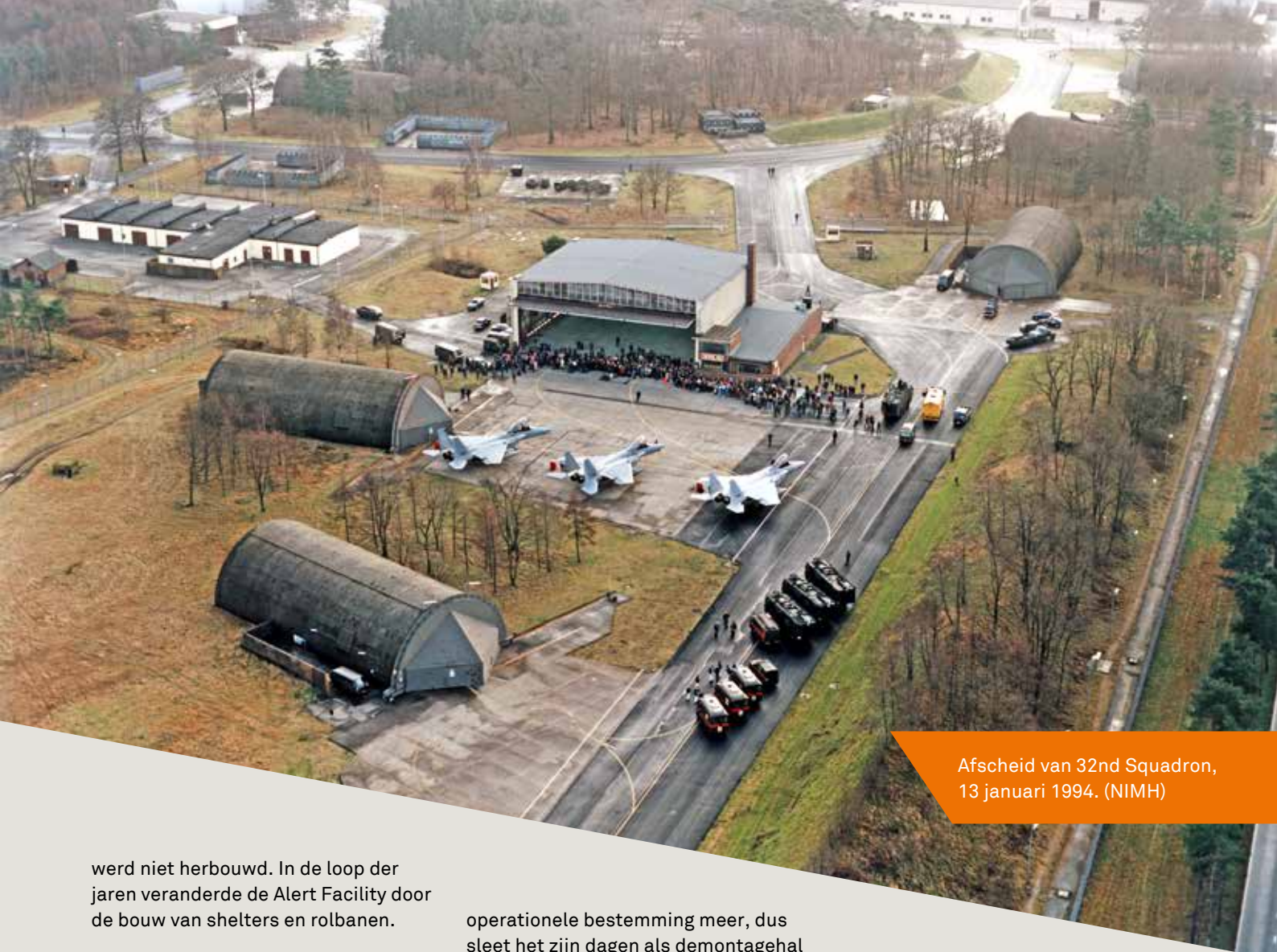
Het 32nd Squadron kwam onder

operationeel bevel van het Commando Luchtverdediging (CLV) van de KLu. Het squadron deelde ook in de Quick Reaction Alert-taak die het CLV had. De QRA moest ongeïdentificeerde toestellen onderscheppen. Daarvoor stonden steeds volledig bewapende en afgetankte toestellen startklaar. De vliegers en de groundcrews waren ‘24/7’ paraat.

De ‘Zulu-barn’

In 1960 verzezen op de Alert Facility op CNA twee hangars. Eén voor de Nederlandse QRA van 325 Squadron en de ander voor het 32nd Squadron. Elk bood onderdak aan twee QRA-toestellen en was aan voor- en achterzijde voorzien van enorme kanteldeuren. De crews verbleven in een tussengelegen gebouw. Bij een zogenoemde Zulu-alert moesten zij binnen vijf minuten de lucht in. In de cockpit kregen de vliegers te horen of de scramble een training of een daadwerkelijke onderschepping was.

Zes jaar na de bouw, op 2 augustus 1966, brandde de westelijke hangar volledig af nadat een F-102A Delta Dagger tijdens een alarmstart in brand vloog. De vlieger werd op het nippertje gered, maar het toestel ging verloren in een “orgie van vuur, gloeiende metaalspatten en rook”. De hangar

Afscheid van 32nd Squadron, 13 januari 1994. (NIMH)

werd niet herbouwd. In de loop der jaren veranderde de Alert Facility door de bouw van shelters en rolbanen.

In 1994 vormde de Zulu-hangar het decor van de afscheidsceremonie van 32nd Squadron. Defensie nam CNA in gebruik. Voor de hangar was geen

operationele bestemming meer, dus sleet het zijn dagen als demontagehal voor F-16's en opslagruimte, totdat Defensie besloot de hangar te willen slopen. Dat stuitte evenwel op veel verzet en eind 2017 kreeg dit relict

uit de Koude Oorlog de status van gemeentelijk monument.

Een F-15C in de 'Zulu-barn'. (Willem Helfferich)

VESTINGAFFUIT IN OUDE LUISTER HERSTELD

DOOR ARCO SETON EN PAUL VAN BRAKEL

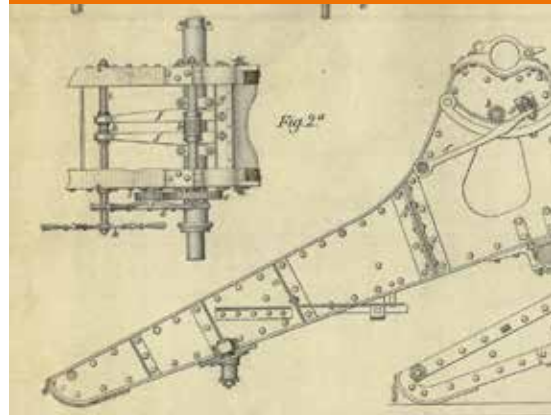
Onlangs is het affuit van een kanon 15 cm K gerestaureerd (inv. nr. 061000). Een uniek stukje vestingartillerie uit de collectie van het NMM is in zijn oude luister hersteld. Niet alleen door de restauratie zelf, maar ook door de plaatsing in Fort Giessen. Dit fort, dat deel uitmaakt van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, brengt het stuk terug 'in situ'.

Mobiliteit bij de artillerie

De ontwikkeling van de artillerie gedurende de 19e eeuw kenmerkt zich in een grotere behoefte aan mobiliteit. De gevechten bij Quatre-Bras (1815) hadden bewezen dat door snelle verplaatsingen in het veld de artillerie een grote rol ging gaan spelen. Dit vond zijn weerslag in de organisatie

van het wapenvak. Het inmiddels opgerichte Korps Rijdende Artillerie (1793) luidde snelle verplaatsingen met paarden in en er kwamen regimenten veldartillerie. Het streven

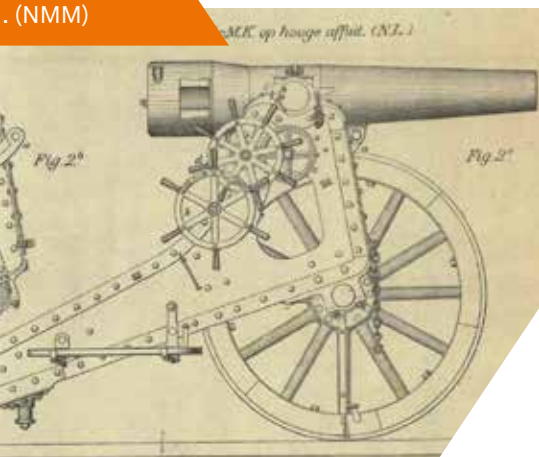
Constructietekening van het kanon 15 cm K. u.
Handleiding tot de kennis der artillerie, (1918)

naar mobiliteit had uiteraard gevolgen voor de uitvoering van de kanonnen en hun onderstel: licht in gewicht, wendbaar, snel in stelling te brengen, snel in te spannen.

Door de ervaringen gedurende de mobilisatie tijdens de Frans-Duitse Oorlog (1870-1871) bleek dat er, naast de beweeglijke troepen in het voorveld, ook eenheden in de stellingen en linies nodig waren. Zulke eenheden vereisten een geheel eigen bewapening, kennis en opleiding. De Vestingwet van 1874 (officieel: 'Wet tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel') voorzag in een dergelijk verdedigingsplan. De vestingartillerie verwordt tot een eigen korps.

Omdat het lichtere veldgeschut geen grote objecten kon vernietigen, bleef het vestinggeschut van belang. Echter vereiste het zwaardere geschut met grotere kalibers andere vormen van affuiten. Geschut met een vaste opstelling in forten hoefde uiteraard niet verplaatst te worden. Geschut in linies met een aarden vestingwal moesten echter wel in stelling worden gebracht en kreeg een zogenaamd radaffuit (met wielen).

Het affuit van het kanon van 15 cm K heeft een systeem van stelraden voor de fijnafstemming van de vuurmond. De elevatie was het zwaarst om in te stellen. Vandaar dat hiervoor een getrapt systeem van

twee tandwielen ingebouwd was. Het tweede stelwiel was bedoeld om het systeem te vergrendelen. Het moge duidelijk zijn dat het schieten over een aarden wal betekent dat de vuurmond hoog op het affuit geplaatst moet zijn. De treeplanken maakten het mogelijk bij het systeem te komen en in te stellen.

Restauratie van het affuit

Het affuit is in meerdere opzichten uniek. Er zijn nog maar weinig originele affuiten van een dergelijke stuk geschut in originele staat bewaard gebleven. Dit exemplaar is extra bijzonder omdat er sporen van granaatinslagen zichtbaar zijn, veroorzaakt door beschietingen op kasteel Doorwerth tijdens de operatie Market Garden waar het museum destijds gevestigd was.

Jarenlang stond dit object uit de Doorwerthcollectie van het voormalige Legermuseum te verstoffen in ons voormalige depot in Grave. Recent is het stuk gerestaureerd en in langdurig bruikleen afgestaan. Het staat nu prominent opgesteld in een remiseloods van een fort in het Brabantse Giessen. Afgelopen april vond de feestelijke inhuulding plaats. Daarmee kwam er op een fort

van de Nieuwe Hollandse Waterlinie opnieuw 15cm-geschut te staan. De oorspronkelijke setting is hiermee hersteld. De restauratie is uitgevoerd door Historic Engineering in Schalkwijk en mede mogelijk gemaakt dankzij bijdragen van Erfgoed Altena, een regionale erfgoedkoepel.

In detail

In juni vorig jaar is de restauratie gestart. Het is in samenwerking met

Opstelling van het affuit (rechts) op de buitenplaats van Kasteel Doorwerth, voor de verwoesting in 1944. (NMM)

Het affuit voor restauratie. (NMM)

Twee spaken zijn vervangen, gemaakt van Azobé. (NMM)

de Koninklijke Landmacht met zwaar transport vanuit ons depot naar het atelier van Historic Engineering in Fort Honswijk vervoerd waar de restauratie plaatsvond. Met name voor de reconstructie van de loop is gebruik gemaakt van originele tekeningen en voorschriften. In het museumarchief is fotomateriaal aanwezig van de opstelling van het affuit op de binnenplaats van kasteel Doorwerth.

Op het eerste gezicht verkeerde het affuit in niet al te beste staat. Gelukkig bleek bij nader inzien dat het de tand des tijds opmerkelijk goed had doorstaan. Het is nog geheel intact en op veel plaatsen zijn originele verfresten aanwezig. Sinds zijn opstelling in kasteel Doorwerth is het nooit meer overgeschilderd. De restauratie is dan

ook zeer terughoudend uitgevoerd en vooral gericht op conservering en preservatie van het bestaande object. Zo kon het affuit zijn originele staat zoveel mogelijk behouden.

Met uitzondering van de beide treeplanken en twee spaken in het wiel zijn er geen onderdelen vervangen. Dit laatste was nodig in verband met de stabiliteit van het wiel. De houten spaken zijn gemaakt van azobé, een hardhoutsoort. Het linker wiel leek in goede staat, maar door krimp is er veel ruimte ontstaan tussen de verschillende schenkels. Deze zijn ten behoeve van de stabiliteit met houten wiggen opgevuld. De nieuwe delen zijn herkenbaar doordat ze zijn voorzien van een laklaag in een contrasterende teint ten opzichte van de rest.

Het metalen lichaam van het affuit

De inhuldiging van het kanon, met stuksbediening. Fort Giessen, april 2018. (NMM)

is gereinigd. Dit was noodzakelijk omdat het, na zo lang in opslag te zijn geweest, sterk was vervuild. Na reiniging is er zowel op de geschilderde als op de door corrosie aangetaste delen een conserverende laag gezet. Deze is reversibel en kan dus in de toekomst makkelijk worden verwijderd.

Replica van de loop

Om het geheel compleet te maken is het affuit voorzien van een nieuwe replica loop, gefreesd uit massief hardschuim en voorzien van een afwerklaag van polyester. Daarbij is gekozen voor een loop die zo dicht mogelijk het origineel benadert, maar zonder technische onderdelen zoals bijvoorbeeld het sluitstuk. Het montagepunt voor de loop is in tegenstelling tot de rest van het affuit wel gemaakt van metaal. Bij de montage is de loop op de oorspronkelijke positie op het affuit

Het ruwe gietsel van de replica vuurmond, gemaakt van hardschuim. (NMM)

geplaatst. Ook zijn de mechanische instelraderen met de bijhorende blokkering weer werkend gemaakt. Daardoor is het mogelijk om de elevatiehoek van het geschut in te stellen.

In april van dit jaar is de restauratie voltooid en kon het geschut op transport naar Fort Giessen. Daar is het met behulp van vrijwilligers in een oude, gerestaureerde remiseloods geplaatst. Samen met het daar

ontwikkelde educatiepark vormt het een onderdeel van de presentatie over de mobilisatie tijdens de Eerste Wereldoorlog. Bij speciale gelegenheden kan het stuk naar buiten worden gereden over een speciaal daarvoor aangelegde stalen rail met U-profiel. Zo werd een uniek stuk uit onze collectie een nieuwe blikvanger op een fort uit de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Een mooi voorbeeld van collectiemobiliteit!

AGENDA

DECEMBER

22 december – 6 januari Stay Safe

Tijdens de kerstvakantie staat het NMM in het teken van de militaire kerstviering in missiegebieden. Jaarlijks brengen vele militairen de kerstperiode door ver van huis en familie. Wat wil jij deze militairen wensen? Kom in de kerstvakantie naar het NMM en schrijf of kleur een kerstkaart. Wij sturen ze voor je op!

JANUARI

Vriendenmaand

In januari kunnen de Vrienden van de vier Defensiemusea gratis de andere vestigingen bezoeken. U heeft dan met uw Vriendenpas dus ook gratis toegang in het Marinemuseum in Den Helder, het Marechauseemuseum in Buren en het Mariniersmuseum in Rotterdam.

Vanaf 15 januari: 200 jaar Militaire Muziek

Op 3 december 1818 tekende Koning Willem I het Koninklijk besluit 'Nationale Militie' en was de Nederlandse militaire muziek een feit. Met een kleine maar bijzondere tentoonstelling eert het NMM de militaire muziek als onderdeel van de krijgsmacht.

FEBRUARI

Vanaf 23 februari: Als de Russen komen....

Een grote, meeslepende tentoonstelling over de Koude Oorlog. Van wereldpolitiek tot de vliegbasis Soesterberg: wat betekende de Koude Oorlog voor de maatschappij, de populaire cultuur en voor de omvang, de inzet en het belang van de Nederlandse krijgsmacht. Over spanning, ontspanning, spionage, de bom en hoe dit alles ons leven meer beheerste dan we ons misschien nu nog realiseren. Met bijzondere stukken van voor en achter het IJzeren Gordijn en een hele bijzondere audiotour.

MAART

16 maart: Nacht van de Militaire Muziek

Voor de vijfde keer organiseert het NMM in samenwerking met het Impresariaat Militaire Muziek de Nacht van de Militaire Muziek. Van klassiek tot Big Band. Vrienden van het NMM kunnen dit festival bezoeken met 20% korting.

VRIJWILLIGER IN HET NMM

DOOR WIM RHEBERGEN

Ik ben geboren (april 1960) in het Achterhoekse Aalten. Toen ik in 2000 verhuisde naar Amersfoort om daar met Karin te trouwen (wij wonen nu in het Gelderse Hoewelaken), vond ik de vliegbasis Soesterberg in de nabijheid een prettige bijkomstigheid. Helaas mocht ik er slechts 8 jaar van genieten. De bakermat van de militaire luchtvaart sloot toen zijn poorten. Ik was aanwezig bij de officiële sluitingsceremonie, dankzij mijn goede relatie met de Koninklijke Luchtmacht. Die goede relatie was het gevolg van de presentatie van mijn eerste boek over de luchtoorlog boven mijn geboortestreek – met een voorwoord van de Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten. In het Militair Luchtvaart Museum kreeg de bevelhebber het eerste exemplaar overhandigd.

Mijn belangstelling voor de militaire (historische) luchtvaart heeft er vanaf mijn prille jeugd al in gezeten. Reeds op 4-jarige leeftijd tekende ik vliegtuigen die duidelijk te herkennen waren als Starfighters, compleet met registratie en bommetjes eronder. Naast mijn werk als accountmanager bij twee banken, werd ik lid van de Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945 en kon ik mijn band met de luchtmacht verder uitbouwen. Dit resulteerde in bijzondere ontmoetingen met luchtvaartprominenten van wie mijn vrouw en ik ook gelukwensen ontvingen op onze huwelijksdag. Onder hen de toenmalige Bdl-er Dick Berlijn en KLM CEO Leo van Wijk. Ook Prins Bernhard verraste ons met een gelukstelegram.

Ik had het voorrecht mee te mogen vliegen in roemruchte vogels van diverse pluimage zoals de DC-3, DC-4, S-11 Instructor, Harvard, Antonov An-2 en B-25. Bijzonder waren ook de vluchten in de KDC-10 toen ik het bijtanken van F-16's en A-10's van dichtbij mocht aanschouwen. De privébezoeken aan vele Nederlandse en Britse militaire vliegvelden zijn

eveneens onvergetelijk. Aan mijn trips naar Engeland heb ik waardevolle contacten overgehouden met oorlogsvliegers van de RAF. Sinds 1995 ben ik lid van de Lincolnshire's Lancaster Association die de nog enige in Europa vliegende Lancaster bommenwerper steunt.

Naast mijn huidige baan bij PostNL maak ik met Karin prachtige rondreizen binnen en buiten Europa, organiseer ik flyby's en herdenkingen en initieer ik de oprichting van oorlogsmonumenten. Daaraan gaat veel onderzoek vooraf dat leidt tot de publicatie van vele artikelen en ook een tweede boek over de bevrijding van Aalten door Britse troepen. Als gevolg hiervan was ik tweemaal te gast in Buckingham Palace. Momenteel is een derde boek over mei 1940 in voorbereiding.

Nee, ik heb geen verleden in de krijgsmacht en zelfs niet eens de dienstplicht vervuld; mijn 2 broers hebben wél in 's lands belang gediend

en zitten nog steeds te wachten op een biertje als dank voor hun opoffering! Maar mijn sympathie voor en betrokkenheid met het NMM is groot. Het museum trekt mij telkens weer als een magneet naar de voormalige vliegbasis waar ik gastheer ben, ook regelmatig in de Fokker F-27 waarin ik diverse vluchten heb gemaakt, eerst vanaf Soesterberg en later Eindhoven. Ik geniet van de interactie met bezoekers en collega's met de krijgsmacht in het centrum van de samenleving. Veteranen gaan mij aan het hart. Daarom is de themahal Militairen mijn favoriete plek in het museum. In dat verband herinner ik mij nog de allereerste vrijwilligersbijeenkomst toen Hedwig Saam sprak over een museum waarin de militair als persoon centraal staat. Daarin kan ik mij helemaal vinden; in militair jargon: een schot in de roos.

Wim Rhebergen bij de F-27.

Nieuwe vrienden

L. Wiersma, Soesterberg
B. Mutsaerts, Boxtel
E. van Oosten, Bussum
H.M.J. van Grieken, Yerseke
E.A.H. Eijden, Zeist
L. Nauman, Soesterberg
R.M. van de Kant, Zeist
J. Petersen, Nijkerk
R. Kamer, Schoonhoven
J.L.P. Boudewijns, Maarssen
J. van der Pol, Vianen
T. Voshol, Rijswijk
R. Binnekamp, Alphen a/d rijn
R.A.C. Nunes da Silva, Mijdrecht
R. Lezwijn, Harderwijk
A.H. van den Mosselaar, Stolwijk
D. Blok, Stolwijk
R. de Haan, Emmen
H. Coppen, Eindhoven
H. Haleber, Vreden
J. Mulder, Zaandam
H. van Praag, Amsterdam
J. Breukelman, Hardenberg

Ook vriend worden?

Zie www.vriendennmm.nl

Uw vriendschap wordt beloond

met dit magazine en gratis
toegang tot ons museum
en uitnodigingen voor
vriendendagen en vernissages.

Colofon

Magazine verschijnt driemaal per jaar

Redactie

Erwin Vonk
Willem Bogaard
Rink Gercama
Sven Maaskant
Arthur van Beveren
Ronnie Weijers

Vormgeving

Elco Roest, Nivo, Delfgauw
i.s.m. Fabrique, Amsterdam

Drukwerk

Drukkerij Nivo, Delfgauw

Uitgever

Stichting Vrienden van het
Nationaal Militair Museum

Secretariaat

Stichting Vrienden NMM
Postbus 6, 3760 AA Soest
Tel: (085) 0036013
e-mail: secretariaatvrienden@nmm.nl
website: www.vriendennmm.nl

webmaster

Jeroen Klaphake